

BOOK REVIEW

คู่มือเข้าใจชนชั้น วรรณะ ความเหลื่อมล้ำ The No-Nonsense Guide to Class, Caste & Hierarchies

ดร. พูนสุข มาศรีงสรณ์

Dr. Poonsuk Masrungson

อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Email: poonsuk2550@gmail.com

doi : 10.14456/jmcupeace.2015.12

ผู้เขียน : เจเรมี ซีบรูก
ผู้แปล : ทองสุข เกตตุโรจน์ และ
สายพิน ศุพุทธรมงคล
ISBN : 9786167150130
ราคา : 150 บาท
จำนวน : 168 หน้า
จัดพิมพ์โดย : คบไฟ
ปีที่พิมพ์ : 2554

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือชื่อ “คู่มือเข้าใจชนชั้น วรรณะ ความเหลื่อมล้ำ” (The No-Nonsense Guide to Class, Caste & Hierarchies) ที่เขียนโดย เจเรมี ซีบรูก (Jeremy Seabrook) (แปลโดยทองสุข เกตตุโรจน์ และสายพิน ศุพุทธรมงคล) มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอประโยชน์ของเนื้อหาต่อการนำมาประกอบการเรียนรู้ และการวิเคราะห์วิวัฒนาการอัน

ทรงพลังและโดดเด่น (dynamic evolution) ของโลกาภิวัตน์ (Globalization) อันมีผลต่อรูปแบบในการดำรงชีวิตของผู้คนทั่วโลก ข้อมูลที่ผู้เขียนรวบรวม วิเคราะห์พร้อมแสดงทรรศนะเกี่ยวกับมายาคติต่างๆ ที่ทำให้ผู้คนในสังคมโลกไร้พรมแดนส่วนใหญ่คิดกันไปว่าทุกคนกำลังมีความ “เสมอภาคกัน” อยู่ตามความสามารถของแต่ละปัจเจกบุคคลนั้นเป็นการชี้แนะว่า ในความเป็นจริง “ความเหลื่อมล้ำ” ยิ่งปรากฏมีมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจ คือการเกิดช่องว่างที่ถ่างกว้างมากขึ้นทุกทีๆ ระหว่างกลุ่มคนร่ำรวยและคนยากจน อีกทั้ง “ชนชั้น” และ “วรรณะ” ก็ยังมีได้หายไปไหน เพียงแต่ถูกพรางตาไว้ด้วยภาพลวงตาต่างๆ

คำสำคัญ : ชนชั้น, วรรณะ, ความเหลื่อมล้ำ

Abstract

The review of the book titling “The No-nonsense Guide to Class, Caste & Hierarchies” written by Jeremy Seabrook (translated by Tongsuk Kateroj and Saipin Subuddhamongkol) aims to present its context benefits towards learning and analyzing the dynamic evolution of globalization which has been affecting the living styles of the people around the world. The information the author gathered and analyzed, together with his expression of ideas related to variously illusions of traditions leading to the belief of being equal from the individual ability among most people in the same global village, guides the readers to the fact that the differences from hierarchies are more evident, especially in economics. In view of this, there is more and more wider range of the big gap between the rich and the poor people; the class and also the caste are still hidden in such illusions, not going anywhere.

Keywords: Class, Caste, Hierarchies

1. บทนำ

หนังสือ “คู่มือเข้าใจชนชั้น วรรณะ ความเหลื่อมล้ำ” เล่มนี้นับเป็นงานประพันธ์อันทรงคุณค่าและทรงพลังที่กล่าวถึงกำเนิดของ “ชนชั้น” ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาจนเชื่อมต่อกับปัจจุบันที่แสดงให้เห็นว่า “ชนชั้น” ดูเหมือนจะหายไปแต่แล้วก็กลับปรากฏขึ้นใหม่เพราะเหตุใดเหตุหนึ่งเป็นระยะๆ โดยในครั้งล่าสุดนี้เป็นการอุบัติขึ้นอย่างครอบคลุมทั่วโลก อันเป็นผลมาจากโลกาภิวัตน์ นับเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นถึง “ภาพลวง” ที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์แห่ง “ความเหลื่อมล้ำ” นี่อันเนื่องมาจากทั้งโลกได้มีการจัด “โครงสร้างของชนชั้น” ขึ้นใหม่ ผู้เขียนคือ เจริม ชิบุรุก วิเคราะห์ให้เห็นภาพว่า “ชนชั้น” ซึ่งหมายถึงตำแหน่งแห่งที่ทางเศรษฐกิจและทางสังคมของกลุ่มต่างๆ งอกออกมาจากการจัดจำแนกประเภทของคนในสมัยก่อนได้อย่างไร ทำไม “ชนชั้น” จึงยังมีและยังคงมีผลกระทบต่อชีวิตผู้คนเรื่อยมาจนถึงยุคโลกาภิวัตน์ เขาได้นำเสนอให้ผู้อ่านเห็นพัฒนาการของความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ คือการเปลี่ยนแปลงด้านอำนาจระหว่างทุนกับแรงงานได้อย่างชัดเจน โดยได้สะท้อนให้เห็นถึงภาพในยุคอดีตในบ้านเกิดของเขาในครอบครัวช่างทำเครื่องหนัง ณ เมืองเล็กๆ ของอังกฤษที่เต็มไปด้วยเรื่องของคนยากจนและการเอารัดเอาเปรียบ เรื่องของความพยายามของผู้คนที่พยายามจะต่อต้านความไม่เป็นธรรมผ่านสหภาพแรงงานและองค์กรของผู้ใช้แรงงาน เขาได้เกริ่นนำว่าเขาเติบโตมากับความรู้สึกต่อต้านความอยุติธรรมที่เกิดกับชีวิตที่ต้องดิ้นรนปากกัดตีนถีบกับชีวิตที่มีอภิสิทธิ์ที่มีปรากฏในงานเขียนทุกชิ้นของเขามาตลอด เขาไม่เคยเชื่อเรื่องการรื้อถอนสังคมชนชั้น และเขายังคงระลึกถึงบรรยากาศเก่าๆ ที่เขาได้รับมรดกมาจากพวกช่างทำรองเท้าที่เขารู้จักสมัยเติบโตขึ้นมาและเป็นสมาชิกคนแรกของครอบครัวที่ได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย บรรยากาศดังกล่าวนี้คือการปฏิบัติต่อผู้อื่นในฐานะมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และไม่เห็นด้วยกับความเชื่อหรือหลักปฏิบัติใดๆ ในยุคสมัยของพวกเขา เขาชี้ให้เห็นถึงที่มาที่ไปหรือเหตุปัจจัยต่างๆ ของกระบวนการในการจัดโครงสร้างของชนชั้นขึ้นใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ ความสำเร็จของประเทศอังกฤษในการ “บูรณาการ” ผู้คนหลายล้านคนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลกแบบเดียวกับที่เคยถูกดึงเข้าสู่การผลิตแบบอุตสาหกรรมในช่วงต้นของยุคอุตสาหกรรม

เจริม ชิบุรุก เปิดเผยให้ผู้ที่มีการบูรณาการอย่างตื้นๆ ได้พิจารณาใหม่อย่างรอบคอบว่า โครงสร้างชนชั้นใหม่ที่ถูกรื้อถอนการเปลี่ยนผ่านเรื่อยมานั้นนั้นพยายามทำให้เราเชื่อว่าการสร้างความมั่งคั่งจะสามารถเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างคนรวยกับคนจนได้ และจะทำให้ความเหลื่อมล้ำหมดไปโดยไม่ต้องจัดการอะไรกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ นับเป็นกลลวงให้หลงเชื่อโดยแท้

2. เนื้อหา

เนื้อหาที่ชิบุรุกันได้นำเสนอไว้ในหนังสือเล่มนี้เมื่อติดตามอ่าน ทำความเข้าใจ พิจารณา เนื้อความไปตามสถานการณ์ของโลกจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้คล้อยตามได้ในระดับหนึ่ง อย่างที่เขาเกริ่นนำไว้ว่า สังคมตะวันตกที่ร่ำรวยประกาศตนว่าพวกเขาทุ่มเทพลังกำลังทั้งหมดก็ เพื่อสร้างความเสมอภาคทางโอกาสแก่ผู้หญิง แก่ชนกลุ่มน้อย แก่ผู้มีรสนิยมทางเพศที่แตกต่าง และแก่ผู้พิการ ความพยายามนี้เป็นไปก็เพื่อทดแทนและเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงปัญหาความเหลื่อมล้ำที่หนักหนากว่า ซึ่งก็คือปัญหาของช่องว่างที่ถ่างกว้างขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างคนรวยกับคนจน ความขัดแย้งในเชิงผลประโยชน์ของคนสองกลุ่มที่เกิดขึ้นในโลกที่มีทรัพยากรจำกัด นับเป็น ความหวังที่เหลือเพียงน้อยนิดที่จะเปลี่ยนให้โลกที่เราอาศัยอยู่ร่วมกันนี้ดีขึ้นได้ ชิบุรุ เขียน เนื้อหาในแต่ละบทในหนังสือเล่มนี้อย่างให้ภาพเป็นลำดับแก่ผู้อ่านถึงประวัติความเป็นมาหรือ รากเหง้าและความสำคัญของคำว่า “ชนชั้น” “วรรณะ” ที่ยังคงทำให้เกิด “ความเหลื่อมล้ำ” ในสังคมโลก แม้ว่าโลกจะพัฒนาสู่ความเจริญตามลำดับจากการเลิกทาสเพื่อความเสมอภาคใน ระดับพื้นฐานของมนุษย์สู่ชนชั้นแรงงานอุตสาหกรรมจนกระทั่งมีการปฏิวัติอุตสาหกรรม เกิด การเจริญเติบโตของ “ชนชั้นกลาง” ซึ่งให้ภาพของความเลือนหายไปของความแตกต่างระหว่าง ชนชั้นแรงงานอุตสาหกรรมที่กำลังหมดสภาพกับชนชั้นกลางที่กำลังเติบโตขึ้นในประเทศ อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา สู่การเปลี่ยนผ่านไปยังความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและการ สื่อสารที่ทำให้โลกทั้งใบเป็นเสมือนหมู่บ้านโลกเดียวกัน (Global Village) ในเวลาไม่นานที่คน ทุกระดับในสังคมจมอยู่กับโลกของวัตถุ อำนาจในการจับจ่ายซื้อหาสินค้าและบริการต่างๆ จน เกิดความยากจนแบบใหม่ ชนชั้นใหม่ ในเศรษฐกิจโลกไร้พรมแดนที่เกิดเงินตราสัญจร และเกิด บาดแผลของชนชั้นที่ยังคงมีแอบแฝงอยู่ท่ามกลางความเติบโตของชนชั้นกลางของโลกไร้ พรมแดน ซึ่งชิบุรุพยายามชี้ให้เห็นถึง “ความเหลื่อมล้ำที่เพิ่มขึ้น” อันหมายถึงคนยากจนที่สุด กำลังถูกรีดรอนทั้งเสรีภาพและความสามารถในการยังชีพในเวลาเดียวกับที่ชนชั้นร่ำรวยใหม่ก็ เติบโตและพัฒนาไปพร้อมๆ กับการขยายตัวของเศรษฐกิจโลกไร้พรมแดนนี้ ดังมีความน่า สนใจในเนื้อหาแต่ละบท ดังนี้

บทที่ 1 “ชนชั้น” และ “ความไม่เสมอภาค” คืออะไร : ชิบุรุ ชี้ให้เห็นบริบทใหญ่ ทางประวัติศาสตร์ของ “ชนชั้น” หรือการแบ่งคนในสังคมออกเป็นชั้นหรือกลุ่มที่ไม่เท่าเทียม กัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า “ชนชั้น” ถูกนิยามโดยระบบอุตสาหกรรม ต่อมาได้ถูกแทนที่และนิยาม เสียใหม่ว่าหมายถึง “ความเหลื่อมล้ำ” โดยเขียนให้เห็นมโนภาพตั้งแต่วิธีการจัดลำดับชนชั้น ของคนสมัยก่อนที่มีเครื่องมือในการจัดเป็นเรียงของอำนาจและความมั่งคั่ง ขณะที่ “ความเท่า

เทียม” อาจมีอยู่เพียงหยิบมือหนึ่งในหมู่คนพื้นเมืองและชนเผ่า แต่สังคมเหล่านี้ก็ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไปหลังการติดต่อกับโลกสมัยใหม่ขณะเดียวกันอภิสิทธิ์ชนก็มีวิธีการต่างๆ ในการรักษาผลประโยชน์ของตนคือการบังคับด้วยอำนาจและความรู้ชั้นสูง สังคมบางสังคมพัฒนามาจากระบบทาสด้วยการกดขี่ผู้คนที่เป็นแรงงานหลักของสังคม ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ผู้ถูกกดขี่เคยต่อสู้กับผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่ามาหลายครั้ง และแม้พวกเขาจะโค่นล้มระบบชนชั้นที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติลงได้ แต่ในเวลาไม่นานกลุ่มอำนาจใหม่ก็จะสถาปนาความเหนือกว่า รวมถึงวงศาคณาญาติ ศาสนา หรืออำนาจของตนขึ้นใหม่ โดยที่ในช่วงที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรม ความชอบธรรมของการจัดช่วงชั้นทางสังคมแบบเดิมได้เสื่อมพลั้งลงไป ทำให้ชนชั้นต่างๆ ในสังคมเป็นปฏิปักษ์ต่อกันอย่างรุนแรง คนจนกับคนรวยก็เป็นคู่อริกัน ชิบรุกให้มโนภาพของคำว่า “ชนชั้น” ที่เข้าใจกันในปัจจุบันว่าเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในยุโรป ส่วนสหรัฐอเมริกาซึ่งก่อตั้งประเทศบนหลักความเสมอภาคของมนุษย์และต่อต้านระบบเจ้าขุนมูลนายในยุโรป มองตนเองเป็นประเทศที่ปราศจากการจัดลำดับชั้นของคนเป็นชั้นสูงหรือชั้นต่ำแบบโบราณ เวลาผ่านมาในช่วงหลังสังคมอเมริกันเริ่มพูดถึงถึงความไม่เสมอภาคที่อยู่ในระบบทาส และถึงแม้ว่าความคิดเรื่องชนชั้นจะเป็นสิ่งแปลกปลอมของสหรัฐอเมริกา แต่ความอยุติธรรมในสังคมเป็นเรื่องที่ยังดำรงอยู่มาโดยตลอด ชิบรุกชี้แนะว่า ทุกวันนี้เรามักต่อต้าน “ความเหลื่อมล้ำ” มากกว่า “ชนชั้น” แนวคิดเรื่องชนชั้นซึ่งถือกำเนิดในยุโรปเป็นเรื่องที่สังคมอังกฤษเห็นว่าเป็นปัญหา แต่กลับไม่ใช่ปัญหาในสหรัฐอเมริกา นั่นเพราะบางคนเชื่อว่าความเหลื่อมล้ำเป็นเรื่องปกติ เป็นสภาวะธรรมชาติของโลก จึงมีคำถามเปิดไว้ในประเด็นนี้ว่า เหตุใดจึงแทบไม่มีความพยายามที่จะยุติความอยุติธรรมทางเศรษฐกิจที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ โดยชิบรุกมีข้อมูลทางสถิติเพิ่มเติมมากมายที่สนับสนุนคำถามนี้

ชิบรุกได้มีมุมมองสนับสนุนแนวคิดของมาร์ติน ไวเนอร์ (Martin Wiener) โดยให้ข้อสังเกตถึงความเป็นผู้ดี พวกผู้ดีเก่าจะรู้สึกว่าการผลประโยชน์ทางการเงินเป็นเรื่องน่ารังเกียจเพียงไร แต่หลังยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม พวกเขา ก็ยังสามารถรักษาผลประโยชน์ที่เป็นวัตถุ รวมถึงอำนาจและเกียรติเอาไว้ได้ ซึ่งในท้ายสุดผลประโยชน์ของพวกเขาผู้ดีทั้งหลายก็ผสมเข้ากับผลประโยชน์ของชนชั้นกลางที่มีเงินทอง นับเป็นการประนีประนอมที่ให้ประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อทั้งคู่ต้องรับมือกับชนชั้นแรงงานที่กำลังเพิ่มจำนวนขึ้นทุกที เศรษฐีผู้ดีเก่าก็สามารถดำรงชาติตระกูลและศักดิ์ศรีของพวกเขาโดยมีความมั่งคั่งของเศรษฐกิจใหม่ช่วยค้ำจุน นับเป็นการร่วมมือที่ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (win-win situation)

บทที่ 2-3 ความสำคัญของชนชั้นแรงงาน/ชนชั้น: ยังอยู่ดี และมีชีวิตชีวา : ชีบรูกเปิดประเด็นคำถามไว้ว่า “เหตุใดการปรากฏตัวของชนชั้นแรงงานจึงกลายเป็นประเด็นถกเถียงในสังคมอุตสาหกรรม...ทำไมในบางสังคมเช่น สหรัฐอเมริกา ชนชั้นจึงเป็นเรื่องไม่ค่อยมีความสำคัญ ขณะที่ในสังคมอื่นโดยเฉพาะในรัสเซีย ชนชั้นกลับเป็นเรื่องหลักของสังคม...สำนึกทางชนชั้น-อะไรทำให้คนตระหนักถึงหรือไม่เคยคิดว่าตนเป็นคนชนชั้นใด?” มีการกล่าวถึงอังกฤษว่าเป็นประเทศแรกที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมและการเปลี่ยนแปลงระบบชนชั้นจนมีลักษณะที่เราคุ้นเคยกันในปัจจุบัน คือ มีชนชั้นสูงที่เป็นอภิสิทธิ์ชนดั้งเดิม มีเจ้าที่ดินหรือขุนนาง มีชนชั้นกลางที่ทำธุรกิจ และมีคนงาน (ซึ่งนับเป็นปรากฏการณ์ใหม่ของโลก) และมีคนจนซึ่งเป็นเหยื่อหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการผลิตแบบอุตสาหกรรม ชนชั้นแรงงานหรือผู้คนที่มากระจุกกันอยู่ตามเมืองอุตสาหกรรมใหญ่น้อยเพื่อทำงานในอุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องจักรอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น เหมืองแร่ ปั่นฝ้าย ทอผ้าขนสัตว์ ฟอกหนัง ถลุงโลหะ ผลิตเครื่องทองเหลือง เป็นต้น

ชีบรูกกล่าวว่า “ชนชั้น” มิใช่เรื่องของการเปลี่ยนรูปหรือแผนภาพ แต่เป็นเรื่องราวของมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อ ต้องประสบกับความเจ็บปวดและการถูกดูหมิ่น ถูกเหยียดหยาม และ “ชนชั้น” ยังเป็นวิธีที่ผู้คนให้คำอธิบายการดำรงอยู่ของอภิสิทธิ์ และต่อต้านการถูกข่มเหงรังแกจากช่วงชั้นและระเบียบของสังคมด้วย

บทที่ 4-5 ความคงเส้นคงวาของการเปลี่ยนแปลง/ชนชั้นและโลกาภิวัตน์ : เนื้อหาในบทที่ 4 ชีบรูกให้ภาพของความไม่มั่นคงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาในคุณลักษณะของสังคมอุตสาหกรรมอันเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีที่พัฒนาไปเรื่อยๆ นั้น เขามองว่าสิ่งนี้ส่งผลกระทบต่อจิตใจและบุคลิกลักษณะของประชาชนอย่างมาก และต่อชีวิตของคนที่มีเฉพาะแรงงานเป็นทุนเป็นอย่างมาก เขาตีภาพให้ผู้อ่านได้มองย้อนกลับไปในช่วงเวลา 200 กว่าปีของยุคอุตสาหกรรมที่ผู้คนลุกขึ้นมาต่อต้านการนำเอาเทคโนโลยีการผลิตแบบใหม่มาใช้เป็นระยะๆ เขาให้ภาพความแตกต่างในระบบความคิดของคนในทั้งสองอาณาจักรโลกและให้ภาพแก่ผู้อ่านผ่านตัวอักษรในเรื่องการก่อตัวใหม่ของ “ชนชั้นแรงงานระดับโลก” ซึ่งบทบาทของพวกเขาไม่ใช่ความเป็นคนจนอีกต่อไป แต่เป็นส่วนหนึ่งของโลกชนชั้นกลางซึ่งกำลังเติบโตแพร่ขยายไปทั่วโลก ผลประโยชน์ของพวกเขาไม่ใช่ชุดเดียวกับของเหล่าคนยากจนในโลกหรือของผู้ใช้แรงงานในบังคลาเทศ บราซิล หรืออินโดนีเซีย ไม่คล้ายกับผลประโยชน์ของผู้ประกอบการในเมืองต่างๆ ของเอเชีย แอฟริกา และอเมริกาใต้ และยิ่งไม่ใช่ผลประโยชน์ของชาวไร่ชาวนาที่มีชีวิตยากจนในชนบทรอบนอกซึ่งยังเป็นที่ที่คนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ ปรากฏการณ์นี้เองส่งผลกระทบต่อตำแหน่งแห่งที่และความรู้สึกคนส่วนใหญ่ในตะวันตก ในแง่หนึ่ง วิธีคิดถึง

ความสัมพันธ์ระหว่างคนรวยและคนจนได้เปลี่ยนไปแล้วอย่างมาก โดยที่บางคนมองคนรวยด้วยสายตาเคลือบแคลงว่าเป็นผู้ฉกฉวยประโยชน์จากคนจน ขณะเดียวกัน บางคนก็ยกย่องคนมั่งมีเพื่อหวังว่าความภักดีและบริการของเขาจะได้รับการตอบแทน

ซีบรุททั้งห้าในเนื้อหาบทที่ 4 ในแง่ลบต่อยุคโลกาภิวัตน์ว่าคนทั่วโลกกำลังถูกบีบให้ทำงานสร้างความมั่งคั่งแก่โลก ผู้ที่ได้ผลประโยชน์มากที่สุดก็คือชนชั้นแรงงานเก่าในโลกตะวันตก ในขณะที่ผู้คนส่วนใหญ่ในเมืองใหญ่ของประเทศโลกที่ 3 เพิ่งออกมาจากชนบทไม่นานนัก พวกเขายังคงคุ้นกับวิถีชีวิตแบบเก่าในรูปของการหาเลี้ยงชีพและวิธีการแลกเปลี่ยนที่มีได้ตั้งอยู่บนวิถีคิดแบบเศรษฐกิจตลาดโลก พวกเขาขายแรงงานเพื่อบริการคนร่ำรวย หรือยังชีพโดยของเหลือใช้ซึ่งชนชั้นที่เหนือกว่าแบ่งปันให้ ขณะที่ในบทที่ 5 มีการตอกย้ำหนักขึ้นถึงความผิดของโลกาภิวัตน์จากภาษาการเมืองตะวันตกเกี่ยวกับ “การทำให้ทันสมัย” “การเปลี่ยนแปลงอย่างถึงรากถึงโคน” และ “การปฏิวัติข่าวสาร” ที่ทำให้ภาพความสัมพันธ์ระหว่างผลกระทบของระบบอุตสาหกรรมในอดีตและปัจจุบันพร่ามัว และชี้ให้เห็น “ตัวขับเคลื่อนโลกาภิวัตน์” จากการริเริ่มในยุคอาณานิคมโดยอังกฤษและประเทศมหาอำนาจอื่น และถูกอเมริกาช่วงชิงไป นับเป็นตัวแทนในการพัฒนาระดับโลกที่ชัดเจนที่ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากการประนีประนอมระหว่าง “ทุน” กับ “แรงงาน” ในประเทศตะวันตกหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และจากความสงบเรียบร้อยทางสังคมอันตั้งบนสมมุติฐานที่ว่า “คนจนอาจจะจนน้อยลงถ้าคนรวยรวยขึ้นและยิ่งรวยไปเรื่อยๆ” อีกทั้งยังประณามโลกาภิวัตน์ว่าเป็นเหตุทำให้กระบวนการต่อสู้ของขบวนการแรงงานไม่ชัดเจน เนื่องจากชนชั้นแรงงานซึ่งแยกจากกันเพราะพรมแดนของชาติก็ต้องแข่งขันกันเองเพื่อ “ค่าแรง” เขาชี้ให้เห็นว่าความจำเป็นที่ต้องต่อสู้กับความอยุติธรรมยังมีได้หมดไป เพียงแต่ตัวละครได้เปลี่ยนไปแล้วและต่างจากตัวละครเดิมที่เคยเป็นแกนกลางของการต่อสู้อย่างสิ้นเชิง ซึ่งอันที่จริงแล้ว ชนชั้นแรงงานในโลกตะวันตกคือผู้ที่ได้ประโยชน์จาก “ความเหลื่อมล้ำ” ที่เพิ่มขึ้นในโลก

ซีบรุททั้งห้าในบทที่ 5 ว่า หากเราต้องการทราบว่าจะอะไรขึ้นกับชนชั้นแรงงาน เราก็ไม่ควรทำอย่างที่เคยทำ คือการดูเฉพาะแรงงานในประเทศโลกที่ 3 แต่ต้องให้ความสนใจกับ ‘อิทธิพล’ ทั้งหลายที่มาเปลี่ยนแปลงวิธีการให้ความหมายตัวตนของเราและสิ่งที่เราทำ

บทที่ 6-7 ลาที่ชนชั้นแรงงาน/บาดแผลของชนชั้น : ในบทที่ 6 เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับมายาภาพอันเกิดจากโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้เกิดการหายไปของชนชั้นแรงงาน และการไปปรากฏใหม่ในรูปแบบของชนชั้นกลางและชนต่ำชั้น ความยากจนถูกเปลี่ยนรูปไปเพราะผลกระทบของโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดความหมายใหม่ของความยากจนว่าหมายถึงอย่างอื่น คนจน

มิใช่ผู้ที่อาศัยอยู่ในประเทศนี้หรือประเทศนั้นอีกต่อไป แต่คือ “ผู้ที่ถูกกีดกันออกจากตลาดโลก” ซึ่งสิ่งนี้ย่อมส่งผลถึงอารมณ์และความรู้สึกของคนจน ชีบุรุมองว่า ความยากจนก็เช่นเดียวกับความมั่งคั่งคือไม่อาจดำรงอยู่ได้โดยไม่ถูกจัดการโดยโลกาภิวัตน์ คนจนรุ่นใหม่มิได้เป็นผลผลิตของระบบเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ พวกเขาเปรียบเสมือน “ลูกกำพร้า” ที่ถูกสร้างขึ้นโดย “ตลาดโลก” และพวกเขาก็ทำตัวได้สมบทบาทมากด้วย ทำให้หลายเรื่องเข้าใจและมองเห็นได้ยากจากความเปลี่ยนแปลงนี้ ขณะที่ความมั่งคั่งแบบใหม่ๆ ถูกโลกาภิวัตน์ทำให้มีเสน่ห์ยิ่งขึ้น มีการสัญจรของเงินตรามากขึ้น ภารกิจที่สำคัญยิ่งในยุคนี้นี้คือการหาเงิน คนรวยมิได้เป็นผู้ผูกขาดปัจจัยในการสนองความต้องการพื้นฐานของคนจนอีกต่อไป พวกเขาคือผู้สร้าง “ความมั่งคั่ง” และถ้าปราศจากพวกคนรวย คนจนก็จะยิ่งยากจน คนจนในยุคนี้นี้จึงเป็นเหมือนผู้ “พึ่งพิง” คนรวย คนจนคิดว่าชะตากรรมของพวกเขาขึ้นอยู่กับคนรวยโดยหวังว่าจะได้รับการเผื่อแผ่จากพวกคนรวยบ้างและในที่สุดก็จะอยู่กันได้อย่างสันติ ความยากจนในยุคโลกาภิวัตน์นี้จึงมิได้ถูกมองในแบบเดียวกับในอดีต ความยากจนได้กลายเป็นวัฒนธรรมแบบใหม่ทั่วไปในโลก “ที่พัฒนาแล้ว” และมีลักษณะเหมือนๆ กัน อย่างไรก็ตามความยากจนแบบเก่าประเภทจน แต่ซื่อสัตย์ มีธยัสถ์ อดทนอดกลั้น หยิ่งในศักดิ์ศรี ยังคงมีหลงเหลือบ้างแต่ถูกบดบังด้วยความคิดและอารมณ์ของยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

ในบทที่ 7 เป็นการตอกย้ำว่า “ชนชั้น” มิได้หายไป แม้จะไม่ปรากฏให้เห็นในภาษาทางการและจิตสำนึกของผู้คน โดยมีผลระยะยาวและความเสียหายปรากฏอยู่ในรูปแบบอื่น ชีบุรุมองว่าในโลกแห่งความร่ำรวยนั้น คนจนจำนวนมากยังคงตกเป็นเหยื่อของผลกระทบระยะยาวของการผลิตแบบอุตสาหกรรมอันเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นมาเนิ่นนานจนกระทั่งทำให้อุดมการณ์ของคนรุ่นลูกหลานรุ่นหลังๆ ของอดีตแรงงานอพยพ (หรือทาสที่เป็นผลสืบเนื่องระยะยาวจากลัทธิจักรวรรดินิยมและคติเหยียดเชื้อชาติที่แฝงอยู่) ถูกส่งผ่านไปยังชนชั้นอื่น จนถึงกับตกตะกอนกลายเป็นเรื่องของการกีดกันในลักษณะอื่นที่ยังคงดำเนินต่อมาจนถึงปัจจุบัน ชีบุรุมองว่าการจำแนกชนชั้นที่เสียเปรียบทำได้ไม่ง่ายอีกแล้วเป็นเหตุให้ทุกฝ่ายคิดกันว่าทุกคนกำลังได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกัน โดยที่ระบบชนชั้นได้ตายไปแล้วโดยมีสิ่งที่เข้ามาแทนที่คือระบบการจัดวางคนโดยใช้ความสามารถเป็นเกณฑ์ (meritocracy) ไม่ใช่สิทธิพิเศษทางชนชั้น ทำให้จิตสำนึกของคนรุ่นหลังเหล่านั้นรู้สึกถึงที่ทางทางสังคมของตนว่าย่อมสะท้อนคุณค่าที่แท้จริง หาใช่ชาติกำเนิดของตนไม่ ชีบุรุมองความเปลี่ยนแปลงนี้ในแง่ลบว่า “ความสามารถเป็นเกณฑ์” นี้คือ “ความรุนแรง” โดยเข้ามาแทนที่ “ระบบชนชั้น” กลายเป็นความเชื่อร่วมกันที่สังคมสร้างขึ้นให้เชื่อว่า ปัจเจกบุคคลทั้งหลายได้อยู่ในที่ที่ตนอยู่ก็เนื่องมาจากคุณสมบัติของแต่ละปัจเจกบุคคลนั่นเอง ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงนั้นเป็นเพียงการปฏิเสธ

การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่คนในสังคมอุตสาหกรรมมั่งคั่งมีประสบการณ์ในการย้ายฐานการผลิตที่เคยใช้แรงงานอย่างเข้มข้นของผู้ใช้แรงงานออกไปในที่ห่างไกล เป็นการเปิดโอกาสให้ประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกมีการจัดสรรแรงงานใหม่ โดยเฉพาะประเทศที่มีความชำนาญทางด้านการธนาคาร บริการด้านการเงิน การประกันภัย การท่องเที่ยว ความบันเทิง การจัดเลี้ยง สุขภาพและสวัสดิการ และการศึกษา ทำให้เกิดภาพลวงตาว่าทุกคนที่ทำงานในอุตสาหกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นผู้มีความพากเพียร ขยันทำงานด้วยความสามารถเฉพาะที่แต่ละคนมี ชีบุรูกมองในแง่ลบต่อไปว่า แนวคิดเรื่องความสามารถเป็นเกณฑ์ยังได้เปิดโอกาสให้อภิสถิรชนยังคงได้เปรียบอยู่ดี มายาคติที่ว่าระบบสังคมเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความสามารถทุกคนไม่ว่าจะมีชาติกำเนิดอย่างไรนับเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับคนเก่งและคนฉลาด

ชีบุรูกมองหาคำตอบให้กับคนที่ยังคงเสียเปรียบที่ยังคงไม่ได้รับสิ่งดีๆ เพราะพวกเขามีความบกพร่องบางอย่าง มีคุณสมบัติไม่ครบ ปัญหาความรุนแรงด้านอาชญากรรมตามมาในสังคมนี้นี้เพราะเป็นทางออกของคนที่เสียเปรียบเลือกเดินในสังคมที่มั่งคั่งนี้ ชีบุรูกมองว่าอาชญากรรมคืออีกด้านของอุดมการณ์ที่ใช้ความสามารถและไร้ความสามารถ ความสำเร็จและความล้มเหลวเป็นการแบ่งแยกคน พวกที่ไร้ความสามารถและล้มเหลวถูกกีดกันให้อยู่นอกเขตของการประสบความสำเร็จ

บทที่ 8 วรรณะกับชนชั้น : ในบทนี้เป็นการกล่าวถึงระบบวรรณะของอินเดียเป็นตัวแทนในการพิจารณาผลกระทบของโลกไร้พรมแดนต่อการจัดช่วงชั้นทางสังคมแบบเก่า และกล่าวถึงอุบัติการณ์ใหม่ของระบบทาสและการสถาปนาความไม่เป็นธรรมทางสังคมในระดับโลก ชีบุรูกเกริ่นว่าสังคมนวรรณะต่างกับสังคมชนชั้นตรงที่ในสังคมนวรรณะ สถานภาพทางสังคมของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ และการเลื่อนวรรณะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ นี่คือสภาพของคนส่วนใหญ่ในยุโรปยุคศักดินา และยิ่งเห็นชัดเจนในระบบการจัดช่วงชั้นทางสังคมของอินเดีย แม้ว่าในทางทฤษฎีอินเดียได้ยกเลิกชนชั้นจัณฑาล (Untouchables) ไปแล้ว แต่ในทางปฏิบัติเป็นเรื่องยากเนื่องจากวรรณะเป็นระบบที่งอกขึ้นมาจากความศรัทธาทางศาสนาที่ไม่อาจยกเลิกได้โดยกฎหมาย สิ่งที่เกิดคือความตึงเครียดในอินเดียที่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ซึ่งไปกันไม่ได้กับวรรณะได้ถูกกำหนดบนระบบช่วงชั้นทางสังคม บทบาทและความรับผิดชอบที่สืบทอดกันมายาวนาน วรรณะมีความเปลี่ยนแปลงไปบ้างในสังคมอินเดียแบบบอลลีวูด (Bollywood)

ชีบุรูกบรรยายให้ภาพของระบบทาสที่ยังไม่หายไปหมดจากอินเดีย ซึ่งเห็นได้จากระบบ “ขัดดอก” หรือ “ไถ่ดอก” อันเป็นรูปแบบหนึ่งของระบบทาส คือลูกหลานจะต้องรับ

ภาระหนี้สินของพ่อแม่ปู่ย่าตายายที่ไปกู้ยืมเงินจากเจ้าหนี้เงินกู้หน้าเลือด เขาชี้ให้เห็นว่าในโลกสมัยใหม่ไม่ได้มีเพียงระบบทาสแบบเดิม แต่ยังมีการลดศักดิ์ศรีคนลงเป็นทาสในรูปแบบใหม่ๆ ที่ทำให้ปัจจุบันเรามีคนที่ตกเป็นทาสมากกว่าในช่วงที่มีการประกาศเลิกทาสอย่างเป็นทางการเสียอีก บทสรุปส่งท้ายของบทนี้มีว่า トラบที่ “ความเหลื่อมล้ำ” ยังเติบโตขึ้น การรับรู้ว่ายากจนคืออะไรจะค่อยๆ คืบคลานตามหลังความมั่งคั่งเสมอ ไม่มีทางที่จะตัดสินได้ว่าอย่างไรจึงจะเรียกได้ว่า “ความมั่นคงในชีวิต” “ความเพียงพอหรือการรู้จักพอของมนุษย์” และสิ่งที่เป็นไปไม่ได้แม้แต่จะคิดในเวทีโลกไร้พรมแดนก็คือ “สิ่งที่อาจเป็นไปได้นอกเศรษฐกิจระบบตลาด”

บทที่ 9 บทสรุป : ชีบรุค ได้ทิ้งท้ายไว้ในหนังสือเล่มนี้ว่าความพยายามที่จะต่อสู้กับความเหลื่อมล้ำของคนสองกลุ่มในโลกคือชนชั้นมั่งคั่ง และชนชั้นแรงงานยังไม่ควรหมดไปอย่างท้อแท้สิ้นหวังเพื่อที่จะรื้อฟื้นวิธีการอยู่ร่วมกันระหว่างนานาประเทศจากการยึดครองของโลกาภิวัตน์ หากลัทธิเผด็จการของชนชั้นกรรมาชีพ (proletariat – หมายถึงชนชั้นที่ยากจนที่สุด) ตายไปแล้ว ก็อาจเป็นการเปิดทางให้กับการปลดปล่อยมนุษยชาติที่หลากหลายมากขึ้น เขาเห็นว่าในขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโลกาภิวัตน์ วิญญาณของมาร์กซ์ยังเวียนว่ายอยู่ในการถกเถียงอภิปรายเรื่องความเท่าเทียมและความเป็นธรรมในสังคม ความล้มเหลวของลัทธิคอมมิวนิสต์ มิได้นำไปสู่ข้อสรุปว่าการวิเคราะห์จุดยืนของผู้ที่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นกับผู้ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบของมาร์กซ์ผิด โลกที่สูงวัยผ่านประสบการณ์มากมายยังรอคอยการเปลี่ยนแปลงอยู่ ชีบรุคทิ้งท้ายไว้ว่า การที่โครงการเปลี่ยนแปลงโลกของพวกเขาฝ่ายซ้ายมีอันต้องยกเลิกไปไม่ควรทำให้ผู้ที่ต่อสู้เพื่อโลกที่เที่ยงธรรมรู้สึกผิดหวัง จะเห็นได้จากการเคลื่อนไหวเพื่อความเป็นธรรมทางสังคมใหม่ๆ ที่สามารถเข้าถึงประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางขึ้น ขบวนการประชาชนเช่นนี้มีกระจายกันอยู่มากมายในยุโรป รวมถึงการเคลื่อนไหวของผู้ใช้แรงงานในเอเชีย อเมริกากลาง และอเมริกาใต้ ร่วมกับพันธมิตรชาวตะวันตกในโรงงานของบริษัทที่มีชื่อเสียงขนาดใหญ่ การต่อต้านอาหารจานด่วนและโลกสวนสนุกของวัฒนธรรมโลกไร้พรมแดน การรวมตัวของชนพื้นเมืองทั่วโลก การร่วมมือของคนจนเมืองที่มีเครือข่ายข้ามรัฐชาติ การที่เกษตรกรในโลกมั่งคั่งหวนกลับสู่เกษตรอินทรีย์ การต่อต้านลัทธิบริโภคนิยม การปกป้องวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย และการให้คุณค่ากับผลผลิต และการปกครองท้องถิ่นมากกว่าการรวมศูนย์อำนาจและการตัดสินใจ ทั้งหมดนี้เพื่อการรื้อฟื้นวิธีการอยู่ร่วมกันระหว่างนานาประเทศจากการยึดครองของโลกาภิวัตน์ หากลัทธิเผด็จการของชนชั้นกรรมาชีพตายไปแล้ว นี่ก็อาจเป็นการเปิดทางให้กับการปลดปล่อยมนุษยชาติที่หลากหลายมากขึ้น

3. บทสรุป

เมื่ออ่านหนังสือ “คู่มือเข้าใจชนชั้น วรณะ ความเหลื่อมล้ำ” (The No-Nonsense Guide to CLASS, CASTE & HIERARCHIES) เล่มนี้จบแล้ว เป็นไปได้ว่าผู้อ่านที่มิเคยได้ถูกคิดว่าเป็นโลกปัจจุบันนี้ยังมีความอยุติธรรมที่เกิดจาก “ชนชั้น” อยู่มากมาย ก็จะเห็นคล้อยตามได้อย่างง่ายดายต่อกับชิบรูกว่า “ชนชั้น” ยังมีอยู่จริงที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ความอยุติธรรมมากมาย เช่นเดียวกับ “วรรณะ” ยังมีอยู่จริงในประเทศอินเดียต่างๆ ที่ผิดกฎหมาย เรามีอาจคิดหรือจินตนาการอย่างไรร่องรอยได้อีกเลยว่า “ชนชั้น” ได้อันตรายไปแล้วจากโลก หากแต่ยังมีแฝงอยู่ทั่วทุกแห่งในโลกแม้แต่ในสหรัฐอเมริกาที่ทุกคนเรียกตนเองว่า “ชนชั้นกลาง” ก็ตาม เหตุที่ความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นและวรรณะยังคงปรากฏอยู่ในโลกนี้ และยังไม่มีการที่คาดว่าจะอันตรายไป ก็เนื่องมาจากคนชั้นสูงสุดของสังคมไม่มีทางที่จะยอมเสียผลประโยชน์ของตน ชิบรูกได้ชี้ให้เห็นถึงเหตุผลว่าเหตุใดชนชั้น และความไม่เสมอภาคในสังคมโลกจึงยังคงมีอยู่ และมีผลกระทบต่องานวิจัยคนเรื่อยมาจนถึงยุคโลกาภิวัตน์ หนึ่งในสาเหตุมาจากทฤษฎีการไล่ล่าหาความสุข (Pursuing Happiness) มักอิงอยู่กับนักเศรษฐศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย แต่ไม่ว่าสังคมโลกจะเปลี่ยนแปลงไปสักเท่าใดท่ามกลางการแข่งขันทางการค้าเสรีบนสถานะของเศรษฐกิจกับวิกฤต ความเสมอภาคก็ยังคงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและลึกซึ้งซับซ้อน

การที่จะสัมพันธ์กันหรือปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาคจะมีแง่มุมหลายอย่างที่มองและปฏิบัติได้ยาก แม้แต่ในแง่เฉพาะเศรษฐกิจก็มีความแตกต่างหรือไม่เท่าเทียมกันเป็นพื้นฐานในตัว เช่น ฝ่ายหนึ่งมีทุนมหาศาล อีกฝ่ายหนึ่งยากจนขาดแคลน หรือเสียเปรียบในเชิงอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา ฝ่ายหนึ่งเป็นเศรษฐีเจ้าหน่อออกเงินให้กู้ อีกฝ่ายเป็นลูกหนี้เพื่อเอาเงินไปซื้อสินค้าของเศรษฐีและหาเงินมาชำระค่าดอกเบี้ยให้แก่เศรษฐีนั้น หรือฝ่ายหนึ่งขายผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งขายขายสินค้ามูลฐานพวกพืชผลและวัตถุดิบ ฝ่ายหนึ่งซื้อถูกขายแพง อีกฝ่ายหนึ่งซื้อแพงขายถูก เป็นต้น ที่สำคัญยิ่งโดยความเป็นจริงประเทศทั้งหลายที่เข้าร่วมเขตการค้าเสรีนั้นย่อมมีวัตถุประสงค์ข้อใหญ่ที่สุดอยู่แล้วนั่นคือการแสวงหาและรักษาผลประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติของตน ยิ่งสหรัฐอเมริกานั้นมีแนวคิดในความเป็นปัจเจกนิยม (individualism) ซึ่งแนวคิดนี้ซึ่งเป็นฐานของระบบแข่งขัน ถือว่า เมื่อแต่ละคนแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตัวเอง สังคมที่เป็นผลรวมก็จะพลอยเจริญรอยตามไปเอง แนวคิดนี้ก็ย่อมขยายออกมาใช้ในระดับประเทศต่อประเทศด้วย และขณะที่ประเทศอภิมหาอำนาจกำลังนำโลกเดินหน้าเข้าสู่ยุคแห่งการค้าเสรีไร้พรมแดนนั้น พอก้าวไปไม่เท่าไรนัก การค้าโลกก็ต้องประสบกับภาวะวิกฤติเศรษฐกิจที่เริ่มต้นในเอเชียตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1997 (พ.ศ. 2540) ที่มีผล

จากการที่ดำเนินธุรกิจโดยขาดการพัฒนาที่เหมาะสม ไม่มีจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาและ
 ทำการสร้างสรรค์ ขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ จนนำมาสู่การขาดทุนในการ
 ประกอบธุรกิจในด้านต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากว่าหากบุคคลใดขาดความรู้ในการแก้ไขปัญหา หรือ
 ขาดปัญญา ย่อมส่งผลสู่การปฏิบัติในระยะยาว เกิดการสะสมของปัญหา เพราะว่า“ปัญญา”
 คือ ความรู้เท่าทันรู้จักจัดการ หรือ ดำเนินการด้วยเจตนาอันสุจริตที่ปฏิบัติด้วยความไม่
 ประมาทอย่างจริงจังและมั่นคง ในการที่จัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ให้
 เกิดความเจริญก้าวหน้า ก้าวไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต :
 147-148) “ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ” ควรจะลดลงได้มากหากมนุษย์ใช้ปัญญาพิจารณา
 ได้ว่า ความต้องการของมนุษย์ ไม่จำเป็นต้องรวมอยู่ในความจำเป็นทางเศรษฐกิจเสมอไป ขึ้น
 อยู่กับความเหลื่อมล้ำทาง “ปัญญา” ของมนุษย์ และความมากน้อยของ “กิเลส” ในตัวมนุษย์
 เองต่างหาก หากมีน้อย ความเป็นอยู่ในโลกแห่งเศรษฐกิจไร้พรมแดนก็จะไม่ทำให้เกิดทุกข์มาก
 เกินไป ในทางตรงกันข้าม หากมนุษย์คนใดมีกิเลสมากในโลกไร้พรมแดนนี้ก็จะมทรมทรม
 เป็นทุกข์มาก ตามหลักการแห่งธรรมชาติของมนุษย์มีว่า มนุษย์เป็นสัตว์พิเศษที่ไม่สามารถอยู่
 ได้เพียงด้วยสัญชาตญาณ สิ่งที่มนุษย์จะนำมาใช้ในการอยู่รอดนั้นต้องอาศัยการเรียนรู้ และการ
 ฝึกฝนพัฒนา (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต : 16) หากรู้จักการพัฒนาที่จริงจังและยั่งยืน
 ชีวิตก็จะสมบูรณ์ขึ้นได้โดยไม่ต้องพะวงถึงความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจในสังคมทุกระดับ ไม่
 ว่าจะเป็นชุมชน ท้องถิ่น ภาควิชา ประเทศ นานาประเทศ หรือโลกไร้พรมแดนในยุคโลกาภิวัตน์

อย่างไรก็ตาม ในมุมมองอีกแง่หนึ่งของผู้วิจารณ์ เห็นว่า “ความเหลื่อมล้ำ” ยังคงมี
 ประโยชน์ในตัวของมันเองในแง่ของการสับหลัก การสอดรับกับเหลี่ยมมุมในแต่ละส่วนของ
 สังคมหลากหลายที่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา ตามครรลองของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และ
 พฤติกรรมของมนุษย์เองในแต่ละส่วนของสังคมที่รวมกันเป็นสังคมโลก ทั้งนี้และทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับ
 กับ “ปัญญา” ของแต่ละปัจเจกบุคคลที่จะสามารถนำตนออกจากความเหลื่อมล้ำในทุกรูปแบบ
 ของลัทธิบริโภคนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งหากปัจเจกบุคคลผู้มีปัญญาที่แท้
 จริงแล้วนั้นย่อมจะเข้าใจในหลักสัจธรรมคือความจริงตามธรรมชาติได้ว่า ในความเป็นมนุษย์นั้น
 ย่อมมีความเสมอกัน กล่าวคือ ทุกคนรักสุข เกลียดทุกข์ และตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติคือ
 ความเกิด แก่ เจ็บ และตายเหมือนกัน ไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากดมีเงินเพียงไรก็ตาม

บรรณานุกรม

- เจเรมี ซีบรูก (Jeremy Seabrook). ทองสุก เกตุโรจน์ และสายพิน ศุพุทธมงคล แปล. (2554). **คู่มือเข้าใจชนชั้น วรรณะ ความเหลื่อมล้ำ (The No-Nonsense Guide to Class, Caste & Hierarchies)**. กรุงเทพมหานคร: คบไฟ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). **มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.